

PRÁVO AKO SYSTÉM

„Kde je spoločnosť, tam je aj právo.“

Spoločnosť a právo – podmienkou dobre fungujúcej spoločnosti je vôľa ľudí spolunažívať podľa určitých pravidiel. Pravidlá sa formovali zo zvykov a tradícií, neskôr podľa určitých vzorov správania (vznikli spoločenské normy).

Spoločenské normy – pravidlá ľudského konania, ktoré stanovujú, ako sa ľudia majú za určitých podmienok správať. Poznáme normy: morálne, právne, náboženské, politické, estetické...

Morálka – súhrn pravidiel, noriem, zvykov, ktoré ľudia určitej doby a určitej spoločnosti prijímajú za záväzné pre svoje správanie.

Znaky morálnych noriem:

- Morálne normy nie sú späté s oficiálnou mocou štátnych orgánov.
- Morálne normy sú všeobecné, vzťahujú sa na všetky činnosti človeka.
- Porušenie morálnych noriem je trestané výčitkami svedomia a verejnou mienkou.
- Pôsobnosť morálnych noriem je neobmedzená.

Znaky právnych noriem:

- Právo je späté so štátom – právo tvoria štátne orgány.
- Právo upravuje konkrétnu oblasť spoločenských vzťahov.
- V prípade porušenia práva sa uplatňujú sankcie prostredníctvom štátnych orgánov.
- Platnosť právnych noriem je časovo vymedzená.

Symbol práva – **Justícia** – rímska bohyňa spravodlivosti – v pravej ruke drží meč – symbol trestania; v ľavej ruke sú váhy – symbol váženía viny a neviny; má zaviazané oči – symbol objektívnosti, a stojí na mešci s peniazmi – symbol nepodplatiteľnosti.

Právo – súhrn právnych noriem platných v určitom štáte.

Znaky práva:

- **Monizmus** – v spoločnosti platí jediný právny systém záväzný pre všetkých;
- **Štátne donútenie** – právo vytvárajú štátne orgány, ktoré v prípade porušenia práva uplatňujú sankcie;
- **Štátom stanovená forma** – právo ma podobu zákona, vyhlášky ...

Právna norma – je základnou jednotku práva; je to záväzná a všeobecná pravidlo správania, ktoré je vyjadrené osobitnou, štátnou formou, a jeho dodržanie je štátnou mocou vynútiteľné.

Znaky právnej normy:

- **Záväznosť** – každá právna norma, ktorá nadobudla platnosť a účinnosť, je záväzná, platná pre každého;
- **Všeobecnosť** – právna norma nie je adresovaná konkrétnemu subjektu, ale neobmedzenému počtu subjektov;
- **Efektívnosť** – minimálna miera jej používania a rešpektovania zo strany tých, ktorým je určená (má minimálne zasahovať do súkromia);
- **Normatívnosť** – právna norma vyjadruje pravidlá správania pomocou zákazov, príkazov, dovolení;
- **Štátne donútenie** - ochrana jednotlivca a spoločnosti pred dôsledkami porušovania práv, môže byť:

A/ nepriame štátne donútenie – preventívne formy pôsobenia na subjekt

B/ priame štátne donútenie – nútené plnenie právnej povinnosti, uskutočňujú ho štátne orgány, súdy.

Štruktúra právnej normy:

- *Hypotéza* – určenie podmienok realizovania normy;
- *Dispozícia* – samotné pravidlo správania sa vymedzujúce oprávnenia a povinnosti;
- *Sankcia* – následky nedodržania právnej normy.

Právne normy môžu byť:

- **Normatívne** – všeobecné, adresované neobmedzenému počtu jednotlivcov;
- **Individuálne** – riešiacie konkrétne problémy – adresne zamerané na istú udalosť, konkrétny problém;
- **Konštitutívne** – právotvorné – môžu mať za následok vznik, zmenu alebo zánik právnych vzťahov;
- **Deklaratórne** – konštatovanie existencie, resp. neexistencie právnych vzťahov (napr. vo vzťahu dlžník – veriteľ).

Platnosť právnej normy – vzniká dňom jej verejného vyhlásenia – publikovania v Zbierke zákonov SR.

Účinnosť právnej normy – znamená uvedenie právnej normy do praxe (začiatok jej používania v praxi); vzniká so vznikom platnosti právnej normy, alebo presne stanoveným dátumom v právnej norme. Ak právna norma neobsahuje presný dátum jej účinnosti, tak nadobúda účinnosť 15. dňom po vyhlásení v Zbierke zákonov SR.

Pôsobnosť právnej normy je určená:

- **Časovo** – čas, v ktorom je potrebné normu dodržiavať a používať;
- **Územne** – na akom území sa daná právna norma uplatňuje (napr. SR, obec, VÚC);
- **Osobne** – okruh osôb, na ktoré sa právna norma vzťahuje, napr. na všetkých obyvateľov SR, podnikateľov alebo študentov maturitného ročníka.

Súbor platných právnych noriem v štáte vytvára **väčšie celky – právne predpisy**.

Právne predpisy sú hierarchicky usporiadané; vyznačujú sa rozdielnym stupňom právnej sily.

Právna sila – vlastnosť právneho predpisu, ktorá umožňuje zistiť jeho podriadenosť alebo nadriadenosť v hierarchii právnych predpisov; vyjadruje vzájomný vzťah právnych predpisov, ich miesto v štruktúre práva.

Hierarchia právnych predpisov:

1. **Ústava a ústavné zákony (NR SR)** – majú najvyššie postavenie. Na prijatie a zmenu ústavy a ústavných zákonov je potrebný súhlas trojpäťinovej väčšiny všetkých poslancov NR SR (90 poslancov zo 150) – kvalifikovaná väčšina.
2. **Zákony a zákonné opatrenia (NR SR)** – sú všeobecne záväzné pravidlá, ktoré schvaľuje parlament. Schvaľovací proces – postup od návrhu zákona až po jeho publikovanie v Zbierke zákonov sa nazýva zákonodarný (legislatívny) proces. Na schválenie zákona je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov (75 + 1 hlas zo 150).
3. **Vládne nariadenia** – konkretizujú a podrobnejšie rozpracúvajú zákony.
4. **Vyhlášky ministerstiev a výnosy** – vydávajú ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy (Štatistický úrad, Protimonopolný úrad...); podrobnejšie rozpracúvajú zákony, ktoré sa týkajú ich oblasti pôsobnosti.
5. **Všeobecne záväzné nariadenia (samosprávy miest a obcí, VÚC, obvodné úrady)** – upravujú vzťahy a majú platnosť iba na území obce, mesta, okresu, VÚC, kde boli vydané. Vyhlasujú sa vyvesením na úradnej tabuli najmenej na 15 dní. Vyvesenie na úradnej tabuli je podmienkou ich platnosti. Môžu byť zverejnené aj v miestnej tlači alebo miestnom rozhlase.

Systém práva – tvoria ho platné právne normy, ktoré sú usporiadané do právnych predpisov a právne predpisy vytvárajú jednotlivé **odvetvia práva**. Odvetvia práva podľa územnej pôsobnosti tvoria **vnútroštátne právo a medzinárodné právo**.

A. Medzinárodné právo – upravuje vzťahy medzi štátmi, medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami a medzi medzinárodnými organizáciami navzájom. Je nadradené vnútroštátnemu právu, to znamená, že ak štát prijíma istú vnútroštátnu právnu normu, táto nesmie byť v rozpore s normami medzinárodného práva.

B. Vnútroštátne právo – rieši vzťahy medzi subjektami na území jedného štátu. Normy medzinárodného práva sa prenášajú do právneho poriadku daného štátu prostredníctvom zmlúv a právnych noriem. Medzinárodné právne normy musia byť v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom, pričom medzinárodné právo je vnútroštátnemu právu nadradené. Pri legislatívnom procese preto zákonodarcovia vždy rešpektujú medzinárodné právo a zmluvy, ktoré štát prijal.

Vnútroštátne právo sa delí na:

- **Verejné právo** – upravuje vzťahy medzi štátom a občanom, ktoré sú založené na princípe subordinácie – nadradenosti a podradenosti; právne normy sú formulované v podobe príkazov, zákazov.

Medzi odvetvia vnútroštátneho verejného práva patria:

1. **Ústavné právo** – je to základné právo štátu, ktoré upravuje štátne zriadenie a postavenie občanov v rámci štátu. Hlavnými prameňmi práva sú *Ústava Slovenskej republiky, ústavné zákony a Listina základných práv a slobôd občanov*.
 2. **Správne právo** – je to súbor pravidiel a noriem, ktoré slúžia na riadenie a fungovanie verejnej správy. Toto právo zahŕňa veľa činností a tiež oblastí pôsobenia a preto nemá jeden jednotný prameň práva, ale vychádza z viacerých prameňov. Základným dokumentom tohto práva je *Správny poriadok*.
 3. **Finančné právo** – tvoria normy, ktoré upravujú finančno-právne vzťahy, t. j. vzťahy pri získavaní, zhromažďovaní a použití finančných prostriedkov, pokiaľ sa na nich zúčastňuje štát (napr. daňové vzťahy, rozpočtové, burzové, bankové a pod.).
 4. **Trestné právo** – súhrn noriem, ktoré vymedzujú trestné činy a tresty, ktoré sa za ne ukladajú ich páchatelom; základným prameňom tohto práva je *Trestný zákon* (hmotné právo), a *Trestný poriadok* (procesné právo).
- **Súkromné právo** – upravuje vzťahy medzi občanmi navzájom, ktoré sú založené na princípe rovnosti; právne normy sú formulované v podobe dovolenia.

Medzi odvetvia vnútroštátneho súkromného práva patria:

1. **Obchodné právo** - upravuje vzťahy, ktoré vznikajú predovšetkým v oblasti obchodu (výmeny tovarov a služieb), právne postavenie a konanie obchodníkov (podnikateľov); hlavným prameňom práva je *Obchodný zákonník*.
2. **Občianske právo** – upravuje majetkové vzťahy, vlastnícke vzťahy, upravuje oblasť dedičstva, zmluvných vzťahov a záväzkov, práva na ochranu osobnosti, autorské a patentové právo; základným dokumentom tohto práva je *Občiansky zákonník*.
3. **Rodinné právo** – právne normy upravujú vzťahy medzi manželmi, deťmi a inými rodinnými príslušníkmi; vzťahy medzi rodičmi a deťmi a ostatnými členmi rodiny a príbuznými, oblasť náhradnej rodinnej starostlivosti; základným dokumentom tohto práva je *Zákon o rodine*.
4. **Pracovné právo** – je to právo, ktoré je súčasťou tak súkromného ako aj verejného práva; upravuje vzťah medzi zamestnávateľom a zamestnancom; (pracovná zmluva – medzi zamestnancom a zamestnávateľom spadá pod súkromné právo - naopak minimálna mzda je súčasťou verejného práva); prameňom tohto práva je *Zákonník práce*.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

DIGI SCHOOL 2020-1-SK01-KA226-SCH-094350 Občianska náuka
Právo ako systém

- C. Hmotné právo** – je to právo, ktoré stanovuje záväzné a vynútiteľné správanie sa zo strany štátu; definuje jednotlivé upravované vzťahy v spoločnosti; (definuje napr. v oblasti trestného práva čo je trestný čin, priestupok ...).
- D. Procesné právo** – je to právo, ktoré stanovuje, ako majú štátne orgány a jednotlivci, postupovať pri porušení právnych noriem a nariadení. Stanovuje teda návod ako v takýchto prípadoch postupovať; (opisuje postup pri vyšetrowaní trestných činov...).